

Populačné onkologické skriningové programy, NOI Sobota 17.10.2020 od 8.20-9.20

Predsedníctvo:

Makara P, Orságh A, Rečková M, Trautenberg Ricová J

8:20- 8:30 Rečková M. Populačné onkologické skriningové programy.

8:30- 8:45 Orságh A. Skrining kolorektálneho karcinómu – aké máme v súčasnosti možnosti?

8:45- 8:55 Kutáková L. Prvá fáza skriningu kolorektálneho karcinómu na Slovensku.

8:55- 9:10 Trautenberg Ricová J. Súčasný skrining kolorektálneho karcinómu na Slovensku a úloha VLD.

9:10- 9:20 Diskusia

Národný onkologický inštitút (NOI) bol zriadený v Národnom onkologickom ústave 1. augusta 2018. Hlavným poslaním NOI je slúžiť ako klinicko-výskumná, akademická a vzdelávacia platforma pre spoluprácu pri zabezpečovaní aktivít napomáhajúcich napĺňanie Národného onkologického programu, vrátane koordinácie skriningových onkologických programov, ktorých garantom je Ministerstvo zdravotníctva SR.

Viac informácií je možné získať na www.noisk.sk

Včasné odhalenie rakoviny môže zlepšiť výsledky jej liečby, zabrániť alebo zamedziť zhoršeniu zdravia, kvality života a môže viesť ku zníženiu úmrtnosti. Včasné odhalenie sa dá dosiahnuť skriningom a zvyšovaním povedomia o podozrivých signáloch u obyvateľstva. Napriek odporúčaniam Rady o skriningu rakoviny¹, ktoré jednomyselne prijali ministri zdravotníctva EÚ v roku 2003, skrining rakoviny vo väčšine členských štátov vrátane Slovenska ešte stále nespĺňa kritériá stanovené pre populačné skriningy. Dvoma základnými podmienkami skriningu je existencia vhodného diagnostického testu na ten druh rakoviny, pri ktorej včasná diagnostika zlepšuje celkovú prognózu.

V súčasnosti tieto podmienky spĺňajú tri onkologické malignity: karcinóm prsníka, karcinóm krčka maternice a kolorektálny karcinóm.

V publikácii „Conquering cancer: mission possible“ z júna 2020, v odporúčaní č.4 sa píše, že je dôležité optimalizovať skriningové programy a vyvíjať nové prístupy pre skrining a včasnú detekciu.²

Aký je aktuálny stav onkologických skriningových programov na Slovensku?

SKRÍNING KARCINÓMU PRSNÍKA (KP) - MAMOGRAFICKÝ SKRÍNING

Mamografické vyšetrenie je v súčasnosti jediná metóda, vďaka ktorej je možné zachytiť aj včasné štádium rakoviny prsníka, keď má nádor len niekoľko milimetrov. Významné je, že vo včasnom štádiu je ochorenie lepšie liečiteľné s vyšším potenciálom kurability.

Na Slovensku sa populačný, pozývaci skrining karcinómu prsníka spustil v septembri

2019, kedy zdravotné poisťovne (ZP) začali s adresným pozývaním žien podľa stanovených kritérií.

Kritériá, ktoré musia byť splnené (inklúzne kritériá) pre skriningové mamografické vyšetrenie:

- a) Vek 50-69 rokov
- b) Žena bez príznakov ochorenia prsníkov
- c) Predchádzajúce mamografické vyšetrenie pred viac ako 2 rokmi
- d) Mamografické vyšetrenie uskutočnené na akreditovanom rádiologickom pracovisku pre skrining karcinómu prsníka

Kritériá pre nezaradenie (exklúzne kritériá):

- a) poisťovníčka, ktorá nemá jednoznačnú adresu na území Slovenska (napr. chýba PSČ, udáva PO Box, zistené opakované vracanie sa písomností do zdravotnej poisťovne)
- b) má v predchádzajúcich 2 rokoch uskutočnené mamografické vyšetrenie, teda má v zdravotnom zázname jeden z kódov vyšetrenia: 1301, 1301a, 1301b, 1301c, 1301d, 1301e, 5092n, 5092p.
- c) má v zdravotnom zázname údaj o liečbe jednej z diagnóz: C50x, D05x. Žena je liečená s vyššie uvedenou diagnózou ak má v zdravotnom zázname údaj o absolvovanej liečbe.
- d) má v zdravotnom zázname jeden z výkonov: 130202, 130203
- e) Žena bude opätovne pozvaná na skrining, ak nezareaguje na pozvanie, teda nebude u nej uskutočnené mamografické vyšetrenie s jedným z kódov výkonu 1301, 1301a, 1301b, 1301c, 1301d, 1301e, 5092n, 5092p v priebehu 12 mesiacov. Potrebné je však zohľadniť uvedené kritériá.

Žena, ktorá sa zúčastnila skriningu bude pozvaná na opätovné vyšetrenie o 2 roky pri splnení inklúzných a exklúzných kritérií.³

Na Slovensku je aktuálne 16 preverených, certifikovaných mamografických pracovísk, ktoré spĺňajú materiálo-technické a personálne požiadavky vybavenia pracoviska na mamografický skrining. Ambíciou komisie, zriadenej Ministerstvom zdravotníctva Slovenskej republiky (MZ SR), je zvýšiť počet certifikovaných mamografických pracovísk a tým zvýšiť dostupnosť tohto skriningu. Základným predpokladom je však splnenie kvalitatívnych požiadaviek jednotlivých pracovísk. Populačný skriningový program by tak mohol pôsobiť motivačne a zvýšil by počet a kvalitu rádiologických pracovísk, ktoré doteraz v sieti akreditovaných pracovísk nie sú. Okrem približne troch mesiacov počas úvodných opatrení týkajúcich sa pandémie COVID-19, kedy bol skriningový program pozastavený, tento skrining v súčasnosti pokračuje ďalej.

SKRINING KARCINÓMU KRČKA MATERNICE (KKM)

Rakovina krčka maternice je jedným z mála onkologických ochorení vhodných na sekundárnu prevenciu - skrining. Ide o časté, závažné, ľahko diagnostikovatelné a v prípade včasného záchytu efektívne liečiteľné ochorenie.

Ministerstvo zdravotníctva SR plánovalo koncom roka 2019 rozbehnúť populačný pozývaci skrining rakoviny krčka maternice. Vzhľadom na neukončené formálne procesy a následný príchod pandémie COVID-19 sa začiatok pozývania zdravotnými poisťovňami plánuje na jeseň 2020.

Primárnou skriningovou metódou je konvenčná cytológia. Cytologické stery z krčka maternice budú vyhodnocované v certifikovaných cytologických laboratóriách. Nárok na

majú ženy od 23 rokov, ktoré spĺňajú stanovené kritériá. Prvé dva odbery cytológie sa uskutočňujú v ročnom intervale, v prípade negativity týchto dvoch cytologických výsledkov sa pokračuje v 3-ročnom intervale do veku 64 rokov. Skrining vo veku 64 rokov sa však ukončí iba vtedy, ak sú posledné tri cytologické nálezy uskutočnené v pravidelnom trojročnom intervale negatívne

Uvedená periodicita platí aj pre poistenkyne, u ktorých sa začal skrining neskôr ako v 23. roku života.

Inklúzne kritériá pre skriningové vyšetrenie karcinómu krčka maternice:

- a) Vek 23+
- b) Žena bez príznakov gynekologického ochorenia
- c) Gynekologické vyšetrenie v časovom režime 1-1-3 roky, následne á 3 roky.
- d) Vyšetrenie odobratej vzorky v certifikovanom cytologickom laboratóriu.

Exklúzne kritériá:

- a) poistenkyňa, ktorý nemá jednoznačnú adresu na území Slovenska (napr. chýba PSČ, udáva PO Box, zistené opakované vracanie sa písomností do zdravotnej poisťovne
- b) má v predchádzajúcich 3 rokoch uskutočnené cytologické vyšetrenie, teda má v zdravotnom zázname jeden z kódov vyšetrenia: 9880, 155, 167, 297
- c) má v zdravotnom zázname liečbu jednej z týchto diagnóz: C53.0, C53.1, C53.8, C53.9, C51.0, C51.1, C51.2, C51.8, C51.9, C52, C54.0, C54.1, C54.2, C54.8, C54.9, C55, C56, C57.0, C57.1, C57.2, C57.3, C57.4, C57.7, C57.8, C57.9. Žena je liečená s vyššie uvedenou diagnózou ak má v zdravotnom zázname údaj o absolvovanej liečbe.
- d) má v zdravotnom zázname jeden z výkonov: 5q211, 5q212, 5q221.0, 5q221.1, 5q221.4, 5q221.7, 5q223, 5q410.0, 5q410.4, 5q410.7, 5q420.0, 5q420.1, 5q420.4, 5q420.7, 5q420.8, 5q421.0, 5q421.1, 5q421.4, 5q421.7, 5q421.8, 5q424, 5q425, 5q430.0, 5q430.4, 5q430.7, 5q430.8, 5q431.0, 5q431.4, 5q431.8, 5q432.0, 5q432.4, 5q432.7, 5q432.8.

Žena bude opätovne pozvaná ZP na skrining, ak nezareaguje na pozvanie, teda nebude u nej uskutočnené skriningové vyšetrenie v priebehu 12 mesiacov.

Žena, ktorá sa zúčastní skriningu a výsledok bude negatívny, bude pozývaná na opätovné vyšetrenie v časovom režime 1-1-3 roky.⁴

SKRINING KOLOREKTÁLNEHO KARCINÓMU (KRK)

Dôležitosť skriningu kolorektálneho karcinómu vyplýva z pretrvávajúcej vysokej incidencie a mortality tohto ochorenia. Podľa posledných údajov Globocanu z roku 2018 bola incidencia KRK pre obe pohlavia na treťom mieste za nádormi pľúc a prsníka a mortalita na druhom mieste za nádormi pľúc⁵. Podľa „World Cancer Research Fund International“ je Slovensko vo výskyte tohto ochorenia u oboch pohlaví celosvetovo na 3. mieste po Maďarsku a Južnej Kórei⁶.

Po uskutočnení prvej fázy skriningu kolorektálneho karcinómu je plánované pozývanie zdravotnými poisťovňami v rámci druhej fázy koncom roka 2020. Nárok naň majú muži a ženy vo veku 50-75 rokov raz za 2 roky, pokiaľ spĺňajú kritériá tohto pozývacieho skriningu. Zdravotné poisťovne budú spolu s pozvánkou posielat' aj štandardný,

imunochemický test na zisťovanie okultného krvácania do stolice (TOKS). Test po vyhotovení odovzdá poistenec svojmu všeobecnému lekárovi, ktorý test vyhodnotí. Pri pozitívnom výsledku bude pacient odoslaný na ďalšie odborné, vyšetrenie na certifikované pracovisko vykonávajúce kolonoskopiu <http://www.krca.sk/etapa3/zoznam-pracovisk/>.

Inklúzne kritériá pre skrínigové vyšetrenie kolorektálneho karcinómu:

- a) Vek 50-75 rokov
- b) Žiadne, alebo predchádzajúce vyšetrenie TOKS pred 2 a viac rokmi
- c) Vyšetrenie presne špecifikovaným testom TOKS určeného pre skrínig
- d) Predchádzajúce kolonoskopické vyšetrenie pred 10 a viac rokmi
- e) Kolonoskopické vyšetrenie certifikovaným gastroenterológom na certifikovanom GAE pracovisku

Exklúzne kritériá:

- a) Poistenec, ktorý nemá jednoznačnú adresu na území Slovenska (napr. chýba PSČ, udáva PO Box, zistené opakované vracanie sa písomnosť do zdravotnej poisťovne)
- b) má v predchádzajúcich 2 rokoch uskutočnené vyšetrenie TOKS (testu na okultné krvácanie stolice), teda majú v zdravotnom zázname jeden z kódov vyšetrenia: 159a, 159z, alebo 4303a, 4303z.
- c) má v predchádzajúcich 10 rokoch uskutočnené kolonoskopické vyšetrenie, teda kód výkonu: 763
- d) má v zdravotnom zázname údaj o liečbe jednej z diagnóz: C18x, C19, C20, D01x, K50, K51. Poistenec je liečený s vyššie uvedenou diagnózou ak má v zdravotnom zázname údaj o absolvovanej liečbe.
- e) má v zdravotnom zázname jeden z výkonov: 5n24, 5n25, 5n26, 5n29, 5n30,
- f) má v zdravotnom zázname výkon 9104 spolu s jednou z diagnóz D12x, D01x, C18x, C19, C20

Poistenci budú opätovne pozvaní na skrínig, ak nezareagujú na pozvanie, teda nebude u nich uskutočnené skrínigové vyšetrenie (TOKS = kód výkonu 159a,z, alebo 4303a,z, alebo primárna skrínigová kolonoskopia, kód 763P) v priebehu 12 mesiacov. Potrebné je však zohľadniť inklúzne a exklúzne kritériá.

Poistenci, ktorí sa zúčastnia skrínigu, budú pozvaní na opätovné vyšetrenie o 2 roky, ak absolvovali TOKS a v prípade primárnej skrínigovej kolonoskopie o 10 rokov. Potrebné je však zohľadniť vyššie uvedené kritériá.⁷

ZÁVER

Vzhľadom na pretrvávajúci negatívny trend v náraste incidencie a mortality onkologických ochorení je nevyhnutné, aby populačné skrínigové programy vybraných onkologických ochorení boli zavedené a garantované MZ SR v spolupráci s odbornými spoločnosťami, NOI, ZP, Národným centrom zdravotníckych informácií (NCZI) a ďalšími zainteresovanými subjektmi.

Na Slovensku dlhodobo prebieha v rámci preventívnych prehliadok u všeobecných lekárov pre dospelých (VLD) tzv. oportúnny skrínig kolorektálneho karcinómu. V roku 2019 dosiahol účasť 43% (údaj zo ZP). Aj napriek tomu je Slovensko jedným z lídrov vo výskyte a úmrtnosti na toto ochorenie.

Preto má význam zavedenie a zároveň prepojenie organizovaného, celoplošného skriningového programu spolu s oportúnnym skriningom. V kontexte úlohy VLD v skriningových programoch je podmienkou použitie unifikovaného testu, správneho vykazovania kódov diagnóz a výkonov pre potreby správneho vyhodnotenia skriningového programu a tiež zlepšenie informovanosti medzi lekárom, poistencom a poisťovňou. Postavenie a skúsenosti VLD majú významnú úlohu pre správnu identifikáciu ľudí s bežným rizikom, vhodných na populačný skriningový program, no hlavne pre identifikáciu ľudí so zvýšeným rizikom vzniku kolorektálneho karcinómu.

Tak môže byť dosiahnutá garancia kvality, zabezpečené priebežné vyhodnocovanie skriningového programu a prípadné zoptimalizovanie nastavenia programu, ak to bude potrebné.

Literatúra:

¹ <http://data.europa.eu/eli/reco/2003/878/oj>, zdroj citovaný dňa 9.8.2020

² **Conquering cancer: mission possible** European Commission
B-1049 Brussels. Manuscript completed in June 2020

⁵ <https://geo.iarc.fr/today/fact-sheets-cancers>, zdroj citovaný dňa 13.8.2020

^{3,4,7} <https://www.noisk.sk/skrining/odborna-verejnost>, zdroj citovaný dňa 20.8.2020

⁶ <https://www.wcrf.org/dietandcancer/cancer-trends/colorectal-cancer-statistics>, zdroj citovaný dňa 9.8.2020